

Rozprawa sądowa w Internecie. Postulat wprowadzenia możliwości transmisji (streamingu) rozpraw sądowych w rzetelnym procesie karnym

Streszczenie: Artykuł jest wyrazem przekonania, że nowoczesny proces karny powinien w jak najszerszym zakresie wykorzystywać najnowsze osiągnięcia o charakterze technicznym oraz informatycznym, dzięki czemu możliwa będzie w wyższym niż dotychczas stopniu realizacja tradycyjnych celów i funkcji procesu karnego. Kluczowym postulatem Autora jest konieczność, a przynajmniej użyteczność wdrożenia przepisów regulujących nagrywanie rozpraw sądowych przy wykorzystaniu urządzeń przekazujących obraz oraz dźwięk, a następnie transmitowanie (streaming) rozprawy za pomocą sieci Internet. Za punkt wyjścia dla wprowadzenia niniejszego rozwiązania z perspektywy normatywnej uznano konstytucyjną i konwencyjną zasadę publicznego procedowania, a także tej samej rangi zasadę ochrony prawa jednostki do prywatności. Zamysł ten jest nieuchronnym skutkiem rewolucji cyfrowej, która nie tylko ułatwia, ale wręcz umożliwia w szerokim zakresie, tak wpływanie na prewencję ogólną, jak i wychowawczy aspekt rozprawy sądowej. Mając na względzie niezwykle kontrowersyjny charakter propozycji legislacyjnej, w opracowaniu przedstawiono zalety i wady wskazanego rozwiązania, zapraszając czytelnika do podjęcia dyskusji i wyrażenia swojego zdania.

Słowa kluczowe: rewolucja cyfrowa, rzetelny proces, zasada publiczności, transmisja, rozprawa zdalna, sieć internetowa

¹ Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego UJ, Nr ORCID 0000-0002-0905-2996.

I. Wprowadzenie

Nowoczesny proces karny *ex definitione* zakłada, że będzie to taki model postępowania karnego, który na płaszczyźnie prakseologicznej będzie permanentnie wykorzystywał osiągnięcia techniczne pozwalające w sposób bardziej sprawny realizować wymogi wskazane art. 2 k.p.k. i art. 297 § 1-2 k.p.k. – a zatem tradycyjne cele i funkcje, jakie proces powinien spełniać. Nie ma przy tym znaczenia, w jaki sposób będziemy rozumieć to pojęcie, ale dla uniknięcia nieporozumień w tym opracowaniu należy przyjąć tradycyjne ujmowanie procesu karnego, stanowiącego ogół wszelkich czynności procesowych organów państwowych, których celem jest realizacja przepisów prawa karnego materialnego, uwzględniając przy tym konwencyjny i konstytucyjny standard sprawy karnej.

W dobie rewolucji cyfrowej, polegającej na gwałtownym rozwoju zarówno technologii informatycznej, minimalizacji urządzeń informatycznych, zapewnieniu powszechnego dostępu do sieci Internet, tak w przypadku instytucji państwowych, jak i osób fizycznych, konieczne jest wykorzystanie zdobyczy informatycznych na użytek postępowań sądowych, w szczególności postępowania karnego. Rewolucja informatyczna ułatwiła elektronizację procesu karnego, ale też wyznaczyła kierunek, w którym będzie zmierzał nowoczesny proces karny, zatrzymując się na kolejnych etapach, jakie stanowią: e-podpis, akta elektroniczne, portal elektroniczny, doręczenia elektroniczne, zdalne czynności procesowe, na czele z przesłuchaniem na odległość i rozprawą zdalną. Nowe technologie mogą nie tylko lepiej realizować dyrektywy wynikające z realizacji naczelných zasad procesu karnego, ale też ułatwić funkcjonowanie organów procesowych czy personelu pomocniczego w sądach i prokuraturze. Funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości (nie tylko w sprawach karnych) w dobie pandemii wirusa Covid-19 potwierdziło, że szeroki dostęp do infrastruktury informatycznej to nie jest tylko postulat głoszony przez przedstawicieli doktryny czy środowisk prawniczych, ale też oczekiwanie ze strony społeczeństwa, gdyż obywatele na różnych etapach są uwikłani w proces karny.

W artykule, wychodząc od zasady trafnej reakcji karnej oraz zasady rzetelnego postępowania karnego, omówiono otoczenie norma-

tywne związane z konwencyjnym i konstytucyjnym standardem *fair trial* z perspektywy zasady publiczności i poszanowania prawa do prywatności. Głównym postulatem opracowania jest umożliwienie rejestracji obrazu i dźwięku w postępowaniach karnych, a następnie przeprowadzenie transmisji za pomocą narzędzi informatycznych, w szczególności z wykorzystaniem sieci Internet. Uwzględniając niezwykle dyskusyjny, a wręcz kontrowersyjny charakter tej propozycji, przedstawiono zarówno zalety, jak też i wady wskazanego rozwiązania, zachęcając czytelnika do przedstawienia swojego poglądu w omawianym zakresie. Poza zakresem rozważań pozostają natomiast czynności organów procesowych prowadzących postępowanie przygotowawcze, ze względu na prymat w tym etapie dyrektyw wynikających z zasady tajności tej fazy postępowania, także w odniesieniu do czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym. Propozycja rozprawy transmitowanej on-line (streamingowanej) jest wyrazem przekonania, że wprowadzenie nowych rozwiązań informatycznych pozwoli osiągnąć cele nowoczesnego procesu karnego, poszerzy możliwości wykorzystania narzędzi informatycznych, a być może w nieodległej przyszłości również umożliwi zastosowanie sztucznej inteligencji (AI) w sprawach karnych.

II. Aksjologiczne fundamenty regulacji w kontekście wymogów rzetelnego procesu karnego

Nie jest możliwe, ani też celowe konstruowanie nowych instytucji prawnych bez uwzględnienia kształtu modelu procesu karnego, który tradycyjnie wyznaczają naczelne zasady procesu karnego. Co ważne, dla ustalenia otoczenia normatywnego transmisji rozpraw wcale nie jest celowe omawianie interakcji normatywnych wynikających z wszystkich zasad procesowych, a zatem można nawet pominąć kluczowe zasady prawa dowodowego czy stojącą na szczycie hierarchii zasadę prawdy materialnej (art. 2 § 2 k.p.k.). Istotne jest natomiast zwrócenie uwagi, że wprowadzenie do systemu prawa karnego procesowego streamingu rozprawy musi stanowić wypadkową uwzględnienia kilku zasad procesowych.

Jednym z celów postępowania karnego wymienianych w art. 2 § 1 k.p.k. jest takie ukształtowanie postępowania karnego, aby: „sprawca

przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności” (pkt 1) oraz „przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego” (pkt 2). Powiązanie tych dwóch norm prowadzi do wniosku, że realizacja prawa karnego materialnego musi nastąpić w zgodzie z zasadą trafnej reakcji karnej. Zasada trafnej reakcji karnej (na gruncie poprzedniego stanu prawnego określana jako zasada trafnej represji karnej) w tradycyjnym ujęciu oznacza dyrektywę, w myśl której: „każdy ten i tylko ten, kto jest winien popełnienia przestępstwa, powinien za to ponieść odpowiedzialność taką i tylko taką, na jaką wedle prawa zasłużył. To dążenie do zrealizowania w procesie karnym wskazanych czterech postulatów: 1) nikt niewinny nie powinien ponosić odpowiedzialności; 2) nikt winny nie powinien ponieść odpowiedzialności większej, niż na to zasłużył; 3) nikt winny nie powinien ująć odpowiedzialności; oraz wreszcie 4) nikt winny nie powinien ponieść odpowiedzialności mniejszej, niż na to zasłużył”². Słusznie SN w kilku orzeczeniach niezależnie od zmiany stanu prawnego akcentował niegasnące znaczenie wskazanej zasady procesowej w kontekście celów i zadań postępowania karnego, wskazując, że „podstawowym zadaniem postępowania karnego, ujętym w art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k., jest wykrycie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa albo doprowadzenie do tego, by osoba niewinna nie podniosła tej odpowiedzialności. Realizacji tego celu podporządkowane są wszystkie zasady procesowe, w tym reguły dotyczące zasad rozpoznawania środków odwoławczych i sporządzania uzasadnień”³. Nadrzędność niniejszej wskazanej naczelnej zasady procesowej nie jest powszechna w kontekście dominującego poglądu o primacie prawdy materialnej. SN przyjmuje, że „oczywistym przy tym jest, iż zasada trafnej represji karnej, nakazująca oparcie rozstrzygnię-

² M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, s. 221.

³ Post. SN z 8.06.2022 r., II KK 241/22, LEX nr 3451270.

cia o odpowiedzialności karnej na prawdzie materialnej, nie może być realizowana w sposób naruszający powszechnie przyjęte kardynalne wymogi sprawiedliwości proceduralnej⁴”.

Zasada trafnej reakcji karnej nie stanowi jednak jedyne rozwiązanie nowoczesnego procesu karnego, bowiem należy uwzględnić wymogi wynikające z dyrektywy rzetelnego procesu karnego (*fair trial*) jako fundamentalnej zasady procesowej w ujęciu międzynarodowym (konwencyjnym) oraz konstytucyjnym. W piśmiennictwie polskim, nawet uwzględniając rzadko wyróżnianą w niejednorodny sposób zasadę uczciwego procesu, wskazuje się, że „jest to dyrektywa, zgodnie z którą organy procesowe powinny prowadzić postępowanie rzetelnie, z poszanowaniem godności uczestników procesu i w rozsądnym terminie”⁵. Traktować ją zatem należy jako element całościowego systemu zasad, które w powiązaniu z innymi tworzą zręb nowoczesnego procesu karnego zgodnego z ideą humanitaryzmu i sprawiedliwości proceduralnej. Chociaż nie ma zgody odnośnie do celowości wyodrębnienia tej zasady, czy w ogóle jej wyznaczników, to jednak przyjąć należy, że zasada uczciwego procesu tworzy wartość dodaną, a nie jest tylko sumą poszczególnych elementów składowych innych zasad procesowych. Ram normatywnych wyrażających zasadę uczciwego procesu tradycyjnie poszukuje się w art. 6 EKPC, stanowiącym, że „każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej”, a także w podobnie brzmiących regulacjach art. 14 ust. 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz art. 47 ust. 2 k.p.p., a także w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym: „każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. W doktrynie wskazuje się, że „prawo do rzetelnego procesu sądowego, które wyrażone jest w art. 6 EKPC,

⁴ Post. SN z 13.05.2021 r., V KK 170/21, LEX nr 3269639.

⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2023, s. 347.

obejmuje bowiem także uprawnienia, które nie są *expressis verbis* wyrażone w tekście tego przepisu (...) jako uprawnienie będące kombinacją elementów normatywnych i pozanormatywnych, odwołujące się do pojęcia słuszności, bazuje na treści całego artykułu 6 EKPC⁶, przy czym pojęcie to należy rekonstruować na podstawie zarówno przepisów EKPC oraz protokołów do tej Konwencji, jak też ogromnego dorobku orzeczniczego ETPC. Pojawia się pogląd, że „gwarancją składającą się na prawo do rzetelnego procesu, ściśle związaną z prawem do sądu, jest wymóg, by sprawę rozpoznał sąd niezawisły i bezstronny, ustanowiony uprzednio na mocy ustawy (art. 47 ust. 2 KPP oraz art. 6 ust. 1 EKPC)”⁷. Należy podzielić pogląd wygłaszany w doktrynie, że: „nie sposób wyobrazić sobie procesu karnego bez sprawiedliwości. Sprawiedliwość przenika wszystkie instytucje procesowe i proces karny w ogólności. Można wręcz powiedzieć, że proces karny oparty jest na sprawiedliwości⁸. Co więcej stwierdza się, że prawo do sprawiedliwego rozpoznania sprawy łączy się ściśle z zasadą sprawiedliwości proceduralnej z art. 2 Konstytucji RP”⁹. Należy zgodzić się z twierdzeniem, że „rzetelność procesu karnego uzależniona jest nie tylko od osiągnięcia właściwego celu, lecz również od metody, za pomocą której do niego dochodzi, bowiem zasada trafnej reakcji karnej, wytyczająca cel wymiarowi sprawiedliwości w zakresie prawa karnego, nie może być realizowana za wszelką cenę, zaś jedynym kryterium rzetelnego procesu nie może być to, czy doprowadził on do sprawiedliwego orzeczenia”¹⁰.

Transmisja rozpraw sądowych powiązana jest z zasadą jawności, która również ma głębokie zakorzenienie konstytucyjne oraz konwencyjne i trudno wymienić wszelkie źródła regulujące kwestię jawności

⁶ C. Nowak, *Prawo do rzetelnego procesu sądowego w świetle EKPC i orzecznictwa ETPC* [w:] P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 97 i 103.

⁷ A. Skowron, *Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, Prok. i Pr. 2017, nr 11, s. 16.

⁸ J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 189.

⁹ P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 170.

¹⁰ Wyr. SN z 10.06.2010 r., IV KK 428/09, LEX nr 590289.

postępowania karnego¹¹. Przypomnieć należy, że art. 45 ust. 1 Konstytucji RP przewiduje prawo każdego „do jawnego rozpatrzenia sprawy”. Z kolei art. 45 ust. 2 ustawy zasadniczej dopuszcza możliwość ograniczenia tego prawa, gdyż zgodnie z tym przepisem: „wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie”. Prawo do jawnego rozpatrzenia sprawy przewidują również wspomniane art. 6 ust. 1 EKPC, art. 14 ust. 1 MPPOiP oraz art. 47 ust. 2 k.p.p. Na gruncie przepisów k.p.k. zasadę publicznego rozpoznania sprawy przewiduje art. 355 k.p.k., zgodnie z którym rozprawa odbywa się jawnie, przy czym ograniczenia jawności przewidują takie instytucje jak: niejawnosc rozprawy (art. 359 k.p.k.) czy wyłączenie jawności (art. 360 k.p.k.). W odniesieniu do posiedzeń ustawodawca przyjął jednak ogólną regułę rozpoznawania ich z wyłączeniem jawności, chyba że ustawa stanowi inaczej albo prezes sądu lub sąd zarządzi inaczej (art. 95b § 1 k.p.k.). W każdym jednak z przypadków przewidziano możliwość udziału w niejawnej rozprawie lub posiedzeniu osób wskazanych przez strony albo z urzędu przez sąd (art. 361 k.p.k.). W odniesieniu do rozpraw jawnych w szerokim znaczeniu zapewniono udział przedstawicieli środków masowego przekazu oraz uprawnienie do dokonywania utrwalenia rozprawy za pomocą aparatury utrwalającej obraz i dźwięk (art. 357 k.p.k.). Ten ostatni przepis zresztą nie reguluje wprost transmisji rozprawy, lecz jedynie pozwala na jej utrwalenie wyłącznie przez przedstawicieli mass mediów. Nawet kontrowersyjny sprzeciw prokuratora odnośnie do wyłączenia jawności (art. 360 § 2 k.p.k.) potwierdza, że jawność jest regułą, natomiast jej ograniczenie wyjątkiem interpretowanym zawężająco.

Ostatnią zasadą, którą warto przywołać, jest konstytucyjna zasada ochrony prawa do prywatności. Wyznacza ją art. 47 ust. 1 Konstytucji RP stwierdzając, że „każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowa-

¹¹ J. Skorupka, *Prawnomiędzynarodowe i konstytucyjne podstawy jawności procesu karnego* [w:] J. Skorupka (red.), *Jawność procesu karnego*, Warszawa 2012, s. 74.

nia o swoim życiu osobistym”. Przepis ten należy odczytywać łącznie z art. 51 ust. 1 Konstytucji RP, który stanowi, że „nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby”. Natomiast art. 51 ust. 2 ustawy zasadniczej podkreśla, że: „władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym”. Z kolei odnośnie do prawa do prywatności w odniesieniu nowych form komunikacji TK stwierdził w słynnym orzeczeniu dotyczącym kontroli operacyjnej, że „choć Konstytucja wprost nie odnosi się do funkcjonowania jednostki w wirtualnej przestrzeni, to ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostek w związku z korzystaniem z Internetu oraz innych elektronicznych sposobów porozumiewania się na odległość nie różni się niczym od ochrony dotyczącej tradycyjnych form komunikowania się czy też innej aktywności. Dane przekazywane za pomocą Internetu nie mogą być postrzegane jako funkcjonujące niejako obok, czy na marginesie konstytucyjnie chronionych form aktywności człowieka. Nie ma tym samym uzasadnionych powodów, które pozwalałyby oderwać przekazywanie danych czy komunikowanie się za pomocą Internetu od sfery wolności i praw konstytucyjnych. Ze względu na złożoność zjawiska, jakim jest Internet, aktywność jednostek w tej sferze odpowiada właściwym postaciom aktywności chronionej konstytucyjnie”¹².

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego znajduje umocowanie również w art. 8 ust 1 EKPC, który stwierdza, że każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. Wyjątkiem pozwalającym na ograniczenie wskazanego prawa jest art. 8 ust. 2 EKPC stanowiący, że „niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”. ETPC,

¹² Wyr. TK z 30.07.2014 r., K 23/11, OTK-A 2014, nr 7, poz. 80.

w odniesieniu do kontroli korespondencji, badając wzorzec wynikający z art. 8 ust. 2 EKPC, wskazał, że „istnienie uregulowań prawnych umożliwiających niejawną kontrolę korespondencji, poczty i telekomunikacji jest, pod wyjątkowymi warunkami, niezbędne w demokratycznym społeczeństwie w celu zabezpieczenia bezpieczeństwa narodowego lub zapobieżenia naruszeniom porządku lub popełnianiu przestępstw”¹³.

Z przedstawionych powyżej ramowo płaszczyzn normatywnych, na których można analizować przepisy o rozprawie zdalnej, jednoznacznie wynika, że ustawodawca przy tworzeniu reguł transmisji rozprawy sądowej powinien uwzględniać kontekst konwencyjny i konstytucyjny. Analiza wskazanych regulacji prowadzi do wniosku, że ani prawo do prywatności, ani jawność nie są wartościami absolutnymi, lecz w określonym układzie procesowym mogą zostać ograniczone przy spełnianiu tradycyjnego testu proporcjonalności wskazanego w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Wskazane przepisy, usytuowane na szczeblu konstytucyjnym, konwencyjnym i kodeksowym, pozwalają postawić tezę, że szerokie uwzględnienie jawnego stadium jurysdykcyjnego będzie zgodne z *ratio legis* wskazanej regulacji, przy czym do transmisji obrazu i dźwięku będą się odnosić także ogólne przepisy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych, dalej: RODO)¹⁴.

Niezależnie od szczegółowych wymogów wydaje się, że transmisja on-line (streaming) poprzez nagrywanie obrazu i dźwięku z rozpraw sądowych powinna być co do zasady rozwiązaniem obli-

¹³ Wyr. ETPC z 6.09.1978 r., 5029/71, *Klass i inni v. Niemcy*, LEX nr 80801.

¹⁴ Dz.Urz. UE. L. z 2016 r., nr 119, str. 1 ze zm. Przykładowo wskazany w tym rozporządzeniu zwrot „przetwarzanie” oznacza operację lub zestaw operacji wykonywanych na danych osobowych lub zestawach danych osobowych w sposób zautomatyzowany lub niezautomatyzowany, taką jak zbieranie, utrwalanie, organizowanie, porządkowanie, przechowywanie, adaptowanie lub modyfikowanie, pobieranie, przeglądanie, wykorzystywanie, ujawnianie poprzez przesłanie, rozpowszechnianie lub innego rodzaju udostępnianie, dopasowywanie lub łączenie, ograniczanie, usuwanie lub niszczenie (art. 4 pkt 2 RODO).

toryjnym, aczkolwiek sąd mógłby wyłączyć jej możliwość zarówno z powodów technicznych, jak też związanych z tradycyjnymi przesłankami wyłączenia jawności, przy czym jawne w każdym przypadku powinno być odczytanie podstaw zarzutów (art. 385 k.p.k.), jak też wyrokowanie w warunkach z art. 364 § 1-2 k.p.k. Wprowadzenie rozwiązań fakultatywnych zniechęca organy procesowe do ich wdrożenia, a zatem osłabia *ratio legis* regulacji. W pomieszczeniach powinien być zapewniony dostęp do szybkiego Internetu, niezbędna infrastruktura sprzętowa, w szczególności z kilkoma kamerami sferycznymi (tj. kamerami obrotowymi 360°), umożliwiającymi rejestrację obrazu i dźwięku. Uwzględniając możliwości informatyczne dostępne w różnych instytucjach i mając na względzie jawność wewnętrzną, wobec uczestników rozprawy etapy transmisji powinny przebiegać w następujący sposób: a) uprzedzanie uczestników w systemie doręczeń elektronicznych o transmisji rozprawy z umożliwieniem im złożenia stosownego sprzeciwu; b) przesłanie kodu dostępu wraz z linkiem dostępu do transmisji; c) weryfikacja prawidłowości działania systemu umożliwiającego komunikowanie się uczestników z sądem; d) rejestracja przebiegu rozprawy sądowej z równoczesną transkrypcją dźwięku, e) przesłanie streamingu z opóźnieniem 30 minut od rzeczywistego przebiegu rozprawy na serwer w celu anonimizacji danych wrażliwych czy ewentualnego usunięcia fragmentów związanych z ochroną bezpieczeństwa lub praw osób trzecich przy pomocy algorytmów AI; f) wydrukowanie raportu zawierającego informacje o uczestnikach transmisji; g) archiwizacja nagrania. W aspekcie jawności zewnętrznej każdy sąd dokonujący transmisji rozpraw musiałby zapewnić podstronę internetową zawierającą e-wokandę, w której każda rozprawa karna zawierałaby link do transmisji dostępny dla potencjalnego uczestnika, przy czym ze względów bezpieczeństwa rejestracja możliwa byłaby wyłącznie dla zalogowanych uczestników za pomocą profilu zaufanego (ePUAP). W odróżnieniu od stron procesowych, potencjalni widzowie nie powinni mieć możliwości bezpośredniej komunikacji z sądem, a co najwyżej informowania administratora systemu o problemach z transmisją lub treściach naruszających obowiązujące przepisy. Moderacja takich treści jest rozwiązaniem powszechnie stosowanym w przypadku mediów społecznościowych. Z kolei już od

kilku lat w sądach coraz częściej odbywają się posiedzenia przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających ich przeprowadzenie za pośrednictwem środków porozumiewania się na odległość osób przebywających poza budynkiem sądu. Pozostaje już tylko uczynić kolejny krok w celu upowszechnienia nowego pomysłu na poszerzenie jawności procedowania w sądzie.

III. Zalety streamingu rozprawy karnej

Mając na względzie kontrowersyjny charakter propozycji legislacyjnej, warto przeprowadzić swoistą analizę zysków (zalet) i strat (wad), które wiążą się z wdrożeniem do systemu możliwości transmitowania rozpraw sądowych.

Po pierwsze, wprowadzenie transmisji rozpraw sądowych mogłoby służyć z całą pewnością rozpowszechnieniu tradycyjnych zasad konstytucyjnych służących wzmocnieniu praworządności, jak też umacnianiu poszanowania dla praw i wolności konstytucyjnych związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości. Nie chodzi przy tym wyłącznie o sygnalizowane wyżej konstytucyjne zasady: uczciwego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) czy zasadę jawności (art. 45 ust. 1-2 Konstytucji RP), ale także zasady dotyczące organizacji sądownictwa: prawa do zaskarżalności rozstrzygnięć (art. 78 i art. 176 Konstytucji RP), niezależności sądów (art. 173 Konstytucji RP), niezawisłości sędziowskiej (art. 178 Konstytucji RP) czy nieusuwalności sędziów (art. 180 ust. 1 Konstytucji RP). Treści przekazywane przez Internet mogą zatem służyć wzmocnieniu tych zasad konstytucyjnych, które z perspektywy art. 8 ust. 2 Konstytucji RP mogą być w znaczącej części stosowane bezpośrednio. Nie ma aktualnie bardziej skutecznych środków, które służą upowszechnieniu prawidłowych standardów rzetelnego postępowania.

Po drugie, transmisja rozpraw sądowych wpływa korzystnie na realizację funkcji rozprawy głównej: a) wychowawczej – „zgodny z prawem proces sądowy budzi respekt dla porządku prawnego, skłania do poszanowania zasad współżycia społecznego, kształtuje w legalistycznym kierunku świadomość społeczeństwa, a w ostatecznym rachunku – przyczynia się do postępowania zgodnego z prawem”; b) satysfakcyj-

nej – „wiadomość o procesie w sprawie budzącej żywe zainteresowanie określonych grup społecznych zaspokaja poczucie sprawiedliwości w tych grupach”; c) profilaktycznej – „doprowadza się do podejmowania kroków mających na celu zapobieżenie podobnym przestępstwom”¹⁵. Zainteresowanie opinii publicznej procesem karnym kumuluje się zazwyczaj jedynie na chwili zatrzymania danej osoby, zastosowania wobec niej środków zapobiegawczych czy wydania wyroku w I instancji, a znacznie rzadziej dotyczy przebiegu samej rozprawy. Rozgłos, jaki towarzyszy sprawie karnej, ma istotne znaczenie dla poszanowania prawa, ale też pośrednio dla zapobiegania przestępczości, co dobrze oddają hasła: „*law not in books, but in action*” (prawo w działaniu, nie w dziennikach ustaw) lub „*law really works*” (prawo rzeczywiście działa).

Po trzecie, szeroka transmisja rozpraw sądowych w demokratycznym państwie prawnym, także z perspektywy budowania zaufania do państwa i stanowionego przez niego prawa, zwiększyłaby przejrzystość działania sądów. Sprawne postępowania sądowe stanowią kluczowy element budowania zaufania do sądownictwa, tak aby podkreślać dyrektywę z art. 7 Konstytucji RP, zgodnie z którą organy władzy publicznej (w tym w szczególności prokuratura i sądy) działają na podstawie i w granicach prawa. Każdy obywatel ma prawo widzieć, jak są rozstrzygane sprawy sądowe i jakie argumenty są tam przedstawiane. Transparentność prowadzenia rozpraw sądowych, a w szczególności wydawania orzeczeń w procedurach sądowych, przede wszystkim karnych, stanowi fundament dobrze funkcjonującego systemu prawnego w demokratycznym państwie. Trudno o większą emanację jawności postępowania sądowego niż utrwalanie oraz transmitowanie rozpraw sądowych, które zmniejsza ryzyko bezprawnego wpływu na decyzję sądów. Streaming rozpraw pozwoliłby budować autorytet sądu otwartego dla obywatela, a równocześnie stanowiłby przeciwwagę dla rozpowszechnianych nieprawdziwych poglądów o stronniczości i korupcji w wymiarze sprawiedliwości. Obywatel miałby możliwość samodzielnego prześledzenia postępowania sądowego, zamiast ograniczania się do lektury komunikatu rzecznika prasowego, czy też wyrwanych z kon-

¹⁵ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny...*, s. 528-529.

tekstu fragmentów przewodu sądowego, często podawanych na portalach i serwisach informacyjnych.

Po czwarte, rozprawa transmitowana jest elementem kontroli społecznej nad stosowaniem prawa, zmniejszając ryzyko nie tylko nadużyć, ale również obniżając ryzyko wydania decyzji arbitralnych, które zawsze towarzyszy procesom zamkniętym. Szeroka jawność postępowań poprawia również staranność w podejmowaniu decyzji procesowych, gdyż zarówno przewodniczący sprawujący kierownictwo nad rozprawą, jak też skład orzekający biorący czynny udział w wyjaśnianiu sprawy, z założenia będą zwracać większą uwagę na przestrzeganie przepisów prawa karnego procesowego. Świadomość, że obywatele (prawnicy, jak też osoby niemające wykształcenia prawniczego) obserwują proces sądowy, zmniejsza ryzyko wydania rozstrzygnięcia nietrafnego. Zarówno oskarżyciel publiczny, jak też strony procesowe wraz ze swoimi reprezentantami, a w końcu sąd, ponosiliby tym samym większą odpowiedzialność za wynik postępowania. Przekonanie, a nawet pewność składu orzekającego, że zarówno samo procedowanie, jak też końcowy wyrok będą poddane ocenie przez społeczeństwo powinno motywować sąd do właściwej wykładni przepisów, zbierania pełnego materiału dowodowego, przestrzegania standardów konstytucyjnych i konwencyjnych, i wreszcie – skoro ogłoszenie wyroku zawsze odbywa się jawnie (art. 364 § 1 k.p.k.) – to podczas przytoczenia powodów wydania danego wyroku (art. 418 § 3 k.p.k.) już nie będzie możliwa wielokrotnie spotykana dziś w praktyce improwizacja, lecz konieczne stanie się staranne przygotowanie wyjaśnienia podstaw wyroku, aby w sposób przekonujący i zrozumiały dla nie-prawników w sposób logiczny skład orzekający uzasadnił podjęte wcześniej rozstrzygnięcie.

Po piąte, transmisja rozpraw sądowych to element budowania lub poprawy kultury prawnej w społeczeństwie. Tym samym sygnalizowana wyżej wychowawcza funkcja rozprawy sądowej pozwala propagować postawy legalistyczne. Dowodem tego jest zresztą popularność w Polsce¹⁶ zarówno programów z cyklu docu-crime (przygotowywany od

¹⁶ Zob. M. Kurdupski, 300 tys. widzów ogląda show „Sędzia Anna Maria Wesołowska” w TTV, 16.09.2019, <https://www.wirtualnemedial.pl/artukul/sedzia-anna-maria-wesolowska-ttv-opinie-ogladalnosc> (dostęp: 13.01.2025). Na bieżąco śledziło każdy

1986 r. z przerwami *Magazyn Kryminalny* 997 czy 18 sezonów serialu *W11* nadawanych od 2004 r.) lub też seriali przedstawiających insceniżację rozpraw sądowych (od 2006 r. 14 sezonów court-serialu z zakresu prawa karnego *Anna Maria Wesołowska* czy serial z zakresu prawa rodzinnego *Sąd rodzinny* z sędzią Arturem Lipińskim). Pomimo oczywistych uproszczeń, wynikających z dynamizacji procesu filmowego, dla licznych obywateli transmitowana rozprawa sądowa prowadzona, tym razem już zgodna z wymogami procedury karnej, byłaby istotnym punktem zdobywania wiedzy z zakresu postępowań sądowych, a tym samym źródłem rzetelnych informacji na temat przebiegu procesu karnego.

Po szóste, odpowiednio zarejestrowany i opracowany przebieg rozprawy sądowej, z właściwie opisanymi i z przygotowanymi hasłami i słowami kluczowymi (tagi) oraz z automatyczną transkrypcją stanowiłby niezwykle cenne źródło informacji dla badaczy przez dogmatyków czy historyków prawa. Nagrania z rozpraw sądowych można byłoby następnie wykorzystać do przygotowania profesjonalnych materiałów dydaktycznych dla studentów, ale też dla szkoleń ustawicznych, aby poprawić jakość pracy kadry sądowej (sędziów, asesorów, aplikantów czy nawet personelu pomocniczego). To nie jest przysłowiowa pieśń przyszłości, ale coraz bardziej rozpowszechniony standard tworzenia edukacji w nowoczesnym systemie kształcenia kadr orzeczniczych na świecie, tak jak to ma miejsce w dydaktyce nauk medycznych, w środowisku sportu zawodowego, konfiguracji skomplikowanych urzędzeń technicznych czy gastronomii, a nawet w lotnictwie. Taki materiał pozwoliłby także dziennikarzom lub naukowcom z zakresu nauk prawnych zapoznać się ze zgromadzonymi nagraniami lub pismami procesowymi, również w formie zdalnej, a tym samym oszczędzić środki finansowe na wykonywanie czasochłonnych kwerend badawczych w archiwum sądowym, tym bardziej, że w myśl art. 53a pr.u.s.p. pochodzący od sądu dokument uzyskany z systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe ma moc dokumentu wydanego przez sąd, o ile ma cechy umożliwiające jego weryfikację w tym systemie.

odcinek ok. 300 tys. widzów, a niemniejszą widownię, bowiem w liczbie 170 tys., gromadziły powtórki.

Po siódme, jest także oczywiste, że transmisja rozpraw karnych ułatwiłaby dostęp do sądu dla osób z niepełnosprawnościami (aspekt coraz częściej wymaganej przepisami dostępności) czy też dziennikarzy śledczych i przedstawicieli portali informacyjnych. Rozprawa zdalna zmniejszyłaby koszt udziału uczestników związany z dojazdem do sądu, szczególnie wówczas, gdy profesjonalni pełnomocnicy mogliby w zaciszu kancelarii prawnej wziąć udział w kilku rozprawach odbywających się równocześnie w kilku miastach. Skarb Państwa z kolei zaoszczędziłby wydatków związanych z ponoszeniem papierowej korespondencji czy zwrotem kosztów dojazdów uczestników postępowania. Ta oszczędność czasu i środków finansowych usprawniłaby również zarządzanie sądownictwem i uruchomiła inwestycje w infrastrukturę.

Po ósme wreszcie, wprowadzenie rejestrowania oraz rozpowszechniania rozpraw sądowych służyłoby utwierdzeniu społeczeństwa, że prowadzenie rozpraw z wykorzystaniem nowoczesnej technologii to przyszłość dobrze funkcjonującego wymiaru sprawiedliwości. Byłby to czytelny sygnał pokazujący właściwy kierunek zmian, zgodny z coraz bardziej postulowaną jak najszerzej rozumianą elektronizacją procesu karnego¹⁷. Stanowiłoby to wyraz przekonania, że równocześnie z szerszą transparentnością procesu karnego, można wprowadzić rozwiązanie, które się sprawdza w postępowaniach przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym w Hadze¹⁸, Trybunałem Sprawiedliwości w Luksemburgu¹⁹ czy też Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu²⁰. Dowodem tego są doświadczenia związane z rozprawami sądowymi

¹⁷ P. Czarnecki, *Zasada elektronizacji (cyfryzacji) procesu karnego* [w:] D. Szumiło-Kulczycka (red.), *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana prof. Stanisławowi Waltosowi*, Warszawa 2022, s. 439-448; Ł. Dziedzic, *Zasada cyfryzacji procesu karnego – dyrektywa nowoczesnego postępowania karnego* [w:] S. Głogowska, P. Czarnecki (red.), *Nowoczesny e-proces karny. Między teraźniejszością a przyszłością*, Warszawa 2024, s. 1-13.

¹⁸ Transmisja na żywo: <https://www.icc-cpi.int/about/registry/default> (dostęp: 22.12.2024 r.).

¹⁹ Transmisja na żywo: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_1477137/pl/ (dostęp: 22.12.2024 r.).

²⁰ Transmisja na żywo i archiwum: <https://www.echr.coe.int/recent-webcasts> (dostęp: 22.12.2024 r.). Wszystkie rozprawy ETPC od 2007 r. zostały sfilmowane i można je oglądać w tłumaczeniu na język francuski i angielski.

w innych systemach prawnych i przywoływane w literaturze przedmiotu²¹, na podstawie analizy ustawodawstwa krajów anglosaskich (Kanada, USA, Irlandia, Wielka Brytania), ale również systemu kontynentalnego (Hiszpania, Niderlandy, Austria, Niemcy, Estonia) czy państwa pozaeuropejskie (Rosja, Chiny, Indonezja), informacje o znaczących inwestycjach w nowoczesne rozwiązania cyfrowe rozwijane głównie z powodów militarnych i ideologicznych. Co więcej, procedowanie w czasie pandemii COVID-19 dowiodło²², że mimo stosunkowo niewielkich nakładów finansowych, w krótkim czasie udało się przygotować system rozpraw zdalnych, gdy strony nie mogły przebywać w budynku sądu. Nadmienić przy tym należy, że w 2020 r. MS²³ deklarowało przystąpienie do realizacji pomysłu transmisji rozpraw sądowych jako kolejnego kroku po rozprawach zdalnych, ale zamiar ten nie osiągnął nawet fazy wstępnej i w kontekście poważnych problemów w wymiarze sprawiedliwości, nie zanoszi się, aby wrócić do tego ciekawego pomysłu.

IV. Wady streamingu rozprawy karnej

Po pierwsze, jedną z najbardziej istotnych wad wprowadzenia nowego instrumentu jest konieczność zapewnienia ochrony danych osobowych uczestników postępowania karnego, których wizerunek będzie utrwalany oraz rozpowszechniany w sieci. W tym zakresie konieczne jest spełnienie szeregu istotnych warunków związanych z ochroną danych

²¹ B. Piliński, B. Kociolowicz-Wisniewska, Z. Branicka, *Sądy dostępne przez Internet. Szanse i zagrożenia*, Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Toruń 2020, s. 8-15.

²² Zgodnie z art. 15 zzzs⁴ ust. 2 ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 340 ze zm.), w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania tego z nich, który obowiązywał jako ostatni, wojewódzkie sądy administracyjne oraz NSA mogą przeprowadzić rozprawy przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie jej na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, z tym że osoby w niej uczestniczące nie muszą przebywać w budynku sądu.

²³ P. Słowik, *Transmisja rozpraw online: Zainteresowany wejdzie na stronę sądu i włączy relację*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1474310,rozprawy-karne-online-transmisja.html> (dostęp: 22.12.2024 r.).

osobowych. Przypomnieć należy, że w myśl art. 2 ust. 1 RODO, rozporządzenie to ma zastosowanie do przetwarzania danych osobowych w sposób całkowicie albo częściowo zautomatyzowany oraz do przetwarzania w sposób inny niż zautomatyzowany danych osobowych stanowiących część zbioru danych albo mających stanowić część zbioru danych. Warto jednak podkreślić, że w myśl art. 2 ust. 2 lit. d RODO nie stosuje się tego aktu do przetwarzania danych osobowych: przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych lub wykonywania kar, w tym ochrony przed zagrożeniami dla bezpieczeństwa publicznego i zapobiegania takim zagrożeniom. W tym kontekście istotne jest zaakcentowanie, że fakt transmisji postępowań sądowych, szczególnie w fazie wyrokowania może wpływać na prewencję generalną, a zatem ma istotne znaczenie dla celów zapobiegania przestępczości. Niezależnie od tego w myśl art. 35 ust. 1 RODO, jeżeli dany rodzaj przetwarzania – w szczególności z użyciem nowych technologii – ze względu na swój charakter, zakres, kontekst i cele z dużym prawdopodobieństwem może powodować wysokie ryzyko naruszenia praw lub wolności osób fizycznych, administrator przed rozpoczęciem przetwarzania dokonuje oceny skutków planowanych operacji przetwarzania dla ochrony danych osobowych. Podkreślenia przy tym wymaga, że w myśl art. 6 ust. 1 RODO przetwarzanie jest zgodne z prawem wyłącznie w przypadkach, gdy – i w takim zakresie, w jakim – spełniony jest co najmniej jeden z poniższych warunków: c) przetwarzanie jest niezbędne do wypełnienia obowiązku prawnego ciążącego na administratorze lub (...) e) przetwarzanie jest niezbędne do wykonania zadania realizowanego w interesie publicznym lub w ramach sprawowania władzy publicznej powierzonej administratorowi. W przypadku transmisji rozprawy sądowej on-line obie jednostki redakcyjne mogą znaleźć zastosowanie. Nie znajduje przy tym zastosowanie art. 9 ust. 1 RODO, zabraniający przetwarzania szczególnych danych wrażliwych, bowiem w myśl art. 9 ust. 2 lit. f RODO, przetwarzanie może mieć miejsce, jeśli jest niezbędne do ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń lub w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy. Bez wątpienia jednak system ochrony danych wymaga przewartościowania. Nawet

bez dokonania zmian legislacyjnych można zauważyć, że podstawą dla wprowadzenia nowych rozwiązań związanych transmisją danych mógłby stanowić art. 54 ust. 2 pr.u.s.p. upoważniający prezesa sądu do zarządzenia stosowania środków zapewniających bezpieczeństwo w budynkach sądów. Przepis ten stanowi zazwyczaj podstawę do wydania zarządzeń odnośnie do monitoringu budynku sądu i korytarzy sądowych. Lepszym rozwiązaniem byłoby natomiast wprowadzenie w przepisach pr.u.s.p. przepisu pozwalającego przeprowadzać transmisję rozpraw (nie tylko zresztą w sprawach karnych).

Pod drugie, transmisja rozprawy sądowej wymaga poniesienia ogromnych kosztów związanych w głównej mierze z zabezpieczeniem serwerów i zapleczem logistyczno-technicznym, a także zatrudnieniem zespołu informatyków czy innych osób odpowiedzialnych za obsługę infrastruktury sieciowej. System zawierający dane wrażliwe musi spełniać najwyższe wymogi bezpieczeństwa, tak aby chronił przed nieuprawnionym uzyskaniem do niego dostępu. Podkreślenia przy tym wymaga, że inwestycja w informatyzację wbrew pozorom nie jest jednorazowa, bowiem należy nie tylko cyklicznie wymieniać sprzęt oraz oprogramowanie, ale przede wszystkim dbać o aktualność zabezpieczeń antywłamaniowych, odpowiednią konserwację serwera, zagwarantować odpowiednią przepustowość hostingu czy właściwą ochronę serwerów i systemu zasilania. Doświadczenia z systemów innych krajów, czy też jednego z najbardziej znanych systemu rozpraw przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym w Hadze²⁴ dowodzą, że bez stałych inwestycji w infrastrukturę informatyczną system w najlepszym wypadku będzie zagrożony włamaniem, a w najgorszym przestanie działać. Wystarczy przypomnieć, że wymaga to dokonania inwestycji w SN, a także w całym systemie sądów powszechnych, składającym się z 318 sądów rejonowych, 47 sądów okręgowych i 11 sądów apelacyjnych, które należałoby wówczas zinformatyzować na niespotykaną

²⁴ Udowodniono, że w czerwcu 2022 r. i we wrześniu 2023 r. doszło do ataków hakerskich na system cyberbezpieczeństwa zapewniający obsługę ICC w Hadze, zob. Centraleyes, *Vague in the Hague: Who Is Behind the ICC Data Breach?*, 21.09.2023, <https://www.centraleyes.com/vague-in-the-hague-who-is-behind-the-icc-data-breach/> (dostęp: 22.12.2024 r.)

skalę, ale nie można zapominać, że podobne inwestycje konieczne są bezpośrednio w analogicznych szczeblach prokuratury, nie wspominając już o konieczności dokonania odpowiednich nakładów przez strony oraz ich reprezentantów.

Po trzecie, przy każdej transmisji sądowej należy zapewnić odpowiednie warunki techniczne i logistyczne. Nawet jednak przy należytym zaplanowaniu transmisji może pojawić się awaria rejestracji przebiegu rozprawy czy błąd systemu informatycznego związanego z przesyłaniem utrwalonych treści, a nawet celowa ingerencja w niego ze strony osób trzecich. Tym samym każda awaria systemu powoduje, że powstaje przeszkoda nie tylko w nagraniu rozprawy, ale również w jej transmisji i to w sytuacji, gdy w danym sądzie może być bardzo trudno przywrócić niezwłocznie poprawną pracę infrastruktury informatycznej. Samo wyłączenie zasilania spowoduje, że do czasu usunięcia usterki nie tylko nie będzie można utwalić przebiegu rozprawy, ale również przeprowadzić transmisji on-line. Nie można tracić także perspektywy tych uczestników (w tym profesjonalnych reprezentantów stron, a nawet organów procesowych), którzy nadal mają problemy z obsługą podstawowych urządzeń technicznych, a nie zawsze, jak osoby prywatne, mogą skorzystać z pomocy specjalistów. Rozprawa tradycyjna, nawet w dobie informatyzacji sądów zmniejsza ryzyko awarii systemu, szczególnie że wprowadzone od 1.01.2016 r. już samo obligatoryjne nagrywanie przebiegu rozpraw w sądach w trybie art. 147 § 2b k.p.k. stało się raczej wyjątkiem niż regułą, nawet jeśli względy techniczne nie stoją temu na przeszkodzie. W praktyce zatem trudności techniczne mogą doprowadzić do uniemożliwienia prowadzenia transmisji rozpraw sądowych.

Po czwarte, rozprawa transmitowana niesie istotne niebezpieczeństwo dla prywatności, zdrowia, a nawet życia osób, które są osobowymi źródłami dowodowymi. Nie dotyczy to wyłącznie zachowań podejmowanych wobec świadków czy biegłych, ale także oskarżyciela publicznego, oskarżonego, jego obrońcy czy też składu orzekającego. W czasie rozprawy zdalnej, a tym bardziej transmitowanej, dochodzi także do niezamierzonego ujawnienia danych osobowych, a nie zawsze będzie możliwa anonimizacja zamieszczonych treści. Trudno

ocenić stopień zagrożenia ze strony osób, które mogą opowiedzieć się po stronie oskarżenia lub obrony, a w konsekwencji bezpośrednio po zakończeniu postępowania sądowego swoimi działaniami wywoływać zagrożenie lub obniżyć poczucie bezpieczeństwa uczestników postępowania. Transmisja może zatem paradoksalnie potęgować przejawy agresji lub wrogości wobec organów procesowych lub nawet innych uczestników, którzy w opinii widzów sprzyjają jednej ze stron. Każda transmisja nawet bez dużej wiedzy informatycznej może zostać utrwalona przez widza, niezależnie od woli administratora systemu, co pozwala w przyszłości wykorzystać nagrania do tworzenia zmanipulowanych treści (np. memy, kolaże zdjęć, skompilowane obrazy czy nawet użycie ich to technologii *deep fake*).

Po piąte, prowadzenie transmisji rozpraw może również utrudnić ustalenie stanu faktycznego, w sytuacji gdy w jednym procesie, w którym jest kilku oskarżonych, konieczne będzie przeprowadzenie kilku rozpraw, na których planowanych jest przesłuchanie kilkunastu lub kilkudziesięciu świadków. Zgodnie z art. 371 § 2 k.p.k. przewodniczący powinien przedsięwziąć środki zapobiegające porozumiewaniu się osób przesłuchanych z osobami, które jeszcze nie zostały przesłuchane. W wypadku transmisji rozpraw istnieje realne ryzyko, że świadkowie lub oskarżeni dotychczas nieprzesłuchani będą mogli wcześniej uzgodnić wersję zdarzeń w zależności od treści zeznań lub wyjaśnień osób, które przesłuchano wcześniej.

Po szóste, nie jest tajemnicą, że każdy uczestnik w sądzie zachowuje się nienaturalnie, tym bardziej jeśli ma świadomość, że jest nagrywany, a jego wizerunek i słowa są transmitowane przez Internet do nieograniczonego grona odbiorców. Świadek składając zeznania w budynku sądowym, niejednokrotnie jest zestresowany, a fakt nagrania lub nawet potencjalnej obserwacji może paradoksalnie jeszcze bardziej wzmacniać jego stres. Może obawiać się upokorzenia czy też nieprzychylnych reakcji innych osób. Jeśli osoby nie są przyzwyczajone do wystąpień publicznych, wówczas niekiedy trudno uzyskać od nich informacje użyteczne w danym postępowaniu. Nie dotyczy to zresztą wyłącznie świadków, ale również sędziów, prokuratora czy ławników, którzy mając świadomość, że ich zachowanie jest rejestrowane, a na-

stępnie transmitowane, z obawy przed naciskami mogą również zachowywać się w sposób daleki od profesjonalnego wykonywania powierzonych im obowiązków. W odniesieniu do organów procesowych i ich reprezentantów konieczne będzie wprowadzenie do programu kształcenia odpowiednich zajęć z zakresu informatyzacji sądów czy też publicznych wystąpień.

Po siódme, paradoksalnie transmisja rozpraw internetowych może poszerzać grono odbiorców, a tym samym poszerzyć zakres wiktyimizacji pokrzywdzonych czy stygmatyzacji oskarżonych, mimo że oskarżony do momentu wydania prawomocnego wyroku jest chroniony konstytucyjnym i kodeksowym domniemaniem niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP, art. 5 § 2 k.p.k.). Nawet jeśli osoba okaże się niewinna, jeszcze przez długi czas będzie dostępny materiał z rozprawy sądowej. Podobnie jeśli ktoś zostanie skazany, to wówczas materiał dostępny w sieci będzie utrudniał, a wręcz uniemożliwiał zatarcie skazania. Możliwe jest ograniczenie dostępu do tych materiałów z oficjalnych serwerów sądu po określonym czasie, ale nie będzie możliwe usunięcie treści utrwalonych przez podmioty prywatne poza procesem karnym.

Po ósme, wprowadzenie transmisji rozpraw niesie ze sobą ryzyko swoistej teatralizacji postępowania karnego. Poszczególni uczestnicy postępowania mogą spełniać swoje obowiązki lub korzystać z uprawnień tylko po to, aby podkreślić swoją wyjątkową rolę w danym procesie, a przez to także przedłużać postępowanie. Z kolei publiczność, w dużej mierze nieznająca uwarunkowań prawnych, w niewielkim tylko zakresie będzie w stanie zrozumieć istotę prowadzonych czynności procesowych. Tym samym może się okazać, że całe kosztowne zamierzenie nie pozwoli zrealizować przyjętych założeń i celów.

V. Konkluzje

Rozprawa transmitowana online, chociaż, jak podkreślano, jest rozwiązaniem kontrowersyjnym, to jednak nie stanowi jakiegoś *novum* zarówno w systemach prawa *common law*, jak też prawa stanowionego (kontynentalnego). Czytelnik zapewne dostrzegł nie tylko między wierszami wyrażone przekonanie autora do pożądaných kierunków

dalszych zmian w sądownictwie w tytułowym zakresie, tym niemniej w opracowaniu przedstawiono wybór zalet (korzyści) i wad (mankamentów) wprowadzenia transmitowania rozprawy. Przedstawienie obu punktów widzenia powinno stanowić zachętę, aby samodzielnie pogłębić to zagadnienie i opowiedzieć się za przedstawioną alternatywą i tak naprawdę poszukać „złotego środka” w zakresie wskazanych rozwiązań. Będąc jednak przekonany o zasadności wprowadzenia rozwiązań, nie można zapominać o uwarunkowaniach aksjologicznych towarzyszących zmianom legislacyjnym.

Po pierwsze, niezależnie od wskazanych wyżej argumentów za wdrożeniem transmitowania rozpraw sądowych w sprawach karnych, a także kontrargumentów świadczących o tym, że to nie jest zasadne, wydaje się, że rewolucja cyfrowa, a także wzgląd na rozwój sztucznej inteligencji prowadzi do wniosku, że jesteśmy skazani na informatyzację sądownictwa, a także organów postępowania przygotowawczego. Od dostępności nie tylko środków finansowych, zaplecza logistycznego, wykwalifikowanych kadr sędziowskich i przeszkolonego personelu pomocniczego, a wreszcie od impulsu polityczno-legislacyjnego będzie zależało już nie czy, ale kiedy wskazane rozwiązanie zostanie wprowadzone. Rejestracja rozpraw zdalnych, automatyczna transkrypcja, proces karny zbudowany na portalu informatycznym z e-podpisem, e-doręczeniami, e-aktami i szeregiem czynności zdalnych to przyszłość postępowania karnego, ale także niezbędny warunek dla wykorzystania sztucznej inteligencji w procesie do przyspieszenia i usprawnienia postępowania karnego. Przemiany następują na naszych oczach, a część z nich, mimo że była krytykowana przy wprowadzaniu (np. prokuratorski system digitalizacji i dostępu do akt Prok-Sys czy Portal Informacyjny Sądów), aktualnie ułatwia pracę uczestnikom postępowania karnego.

Po drugie, konieczność przestrzegania wymogu rzetelnego procesu karnego wyznaczonego zarysowanymi wyżej standardem konstytucyjnym (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) i konwencyjnym (art. 6 EKPC, art. 14 MPPOiP, art. 47 k.p.p.), ograniczonym przez prawo jednostki do prywatności (art. 47 i 51 Konstytucji RP oraz art. 8 EKPC), nakazuje bardzo ostrożnie konstruować model transmitowania rozpraw sądo-

wych. Chociaż obowiązujące przepisy nie stoją temu na przeszkodzie, to jednak należy wnikliwie wyważyć zalety i wady streamingowania fazy judykacyjnej. Nowy model powinien uwzględniać zarówno interes obywateli do zachowania prawa do prywatności, jak też konieczność sprawnego prowadzenia postępowania karnego.

Po trzecie, warto osoby zaniepokojone wprowadzeniem rozpraw do rzeczywistości karnoprosesowej uspokoić, że w najbliższym czasie trudno oczekiwać, aby podjęto jakiegokolwiek kroki legislacyjne w kierunku wdrożenia wskazanych rozwiązań. Liczba aktów normatywnych (rangi ustawowej i pozaustawowej), które należałoby zmienić, przekracza kilkadziesiąt, nie wspominając już o wymiernych finansowych kosztach tworzenia infrastruktury cyfrowej w sądach karnych. Obserwacja postępowań karnych w sądownictwie, w którym od zawsze rządzi „papier i pieczęć”, gdzie brakuje sprawnego systemu doręczeń pism sądowych, a nawet nie można posługiwać się podpisem elektronicznym, sprawia, że nieprędko będzie możliwe uchwalenie przepisów wprowadzających rozprawę na kanałach sądowych, a może nawet na kanale YouTube.

Bibliografia

1. M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971.
2. S. Głogowska, P. Czarnecki (red.), *Nowoczesny e-proces karny. Między teraźniejszością a przyszłością*, Warszawa 2024.
3. B. Pilitowski, B. Kociolowicz-Wiśniewska, Z. Branicka, *Sądy dostępne przez Internet. Szanse i zagrożenia*, Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Toruń 2020.
4. J. Skorupka, *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013.
5. J. Skorupka (red.), *Jawność procesu karnego*, Warszawa 2012.
6. A. Skowron, *Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, Prok. i Pr. 2017, nr 11.

7. D. Szumiło-Kulczycka (red.), *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana prof. Stanisławowi Waltosowi*, Warszawa 2022.
8. P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023.
9. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2023.
10. P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Warszawa 2009.

Remote Hearing. Proposal to Adopt Regulations for Online Broadcasting of Court Hearings in Criminal Cases

Abstract. The article is an expression of the belief that a modern criminal process should, to the greatest extent possible, use the latest technical and IT achievements, which allow the functions and goals of criminal proceedings to be implemented even better than before. The author points out that it is justified, or at least useful, to adopt regulations regulating the recording of court hearings using devices transmitting image and sound, and then transmitting the hearing via the Internet. Taking into account the applicable regulations, it is crucial to pay attention to the constitutional and international principle of public proceedings, as well as to the principle of the same importance of protecting the individual's right to privacy. The legislative proposal is a consequence of the digital revolution, which not only facilitates but also enables a wide range of influence on general prevention, as well as has an important educational. Aware of the extremely controversial nature of the submitted postulate, the article presents the advantages and disadvantages of introducing the broadcast of hearings, encouraging the reader to engage into the debate.

Key words: digital revolution, due process, audience principle, broadcast, remote hearing, internet network